

ROLNICTWO NRF W LICZBACH¹

W rolnictwie NRF istnieje obecnie 1588,6 tys. gospodarstw. W liczbie tej przeważają gospodarstwa rodzinne, bo jeśli za takie będziemy uważali gospodarstwa do 50 ha — to stanowią one 98,9% liczby gospodarstw. Najliczniejszą grupę stanowią gospodarstwa od 0,5 do 2 ha — 28,3% oraz od 2 do 5 ha — 23,4%.

Liczba gospodarstw drobnych o powierzchni do 10 ha ulega stałemu zmniejszaniu się. W okresie 10 ubiegłych lat średnio rocznie ubywało około 2,2% liczby gospodarstw. Zmiany w liczbie gospodarstw wpłynęły na zmianę powierzchni zajmowanej przez poszczególne grupy obszarowe, jak i na średni obszar gospodarstwa. W analizowanym okresie średni obszar gospodarstwa wzrósł z 6,95 w roku 1949 do 8,26 ha w roku 1961.

Warto zauważyć, że średni obszar gospodarstw w poszczególnych grupach nie ulegał większym zmianom poza grupą gospodarstw ponad 100 ha, gdzie zmniejszył się średnio o 10 ha. A więc powiększanie obszaru gospodarstw następuje głównie poprzez likwidację całych gospodarstw a nie ich części. Fakt ten powoduje systematyczne zmniejszanie się ilości chłopów, którzy przechodzą do innych rodzajów pracy, głównie przemysłu i usług, co najczęściej oznacza dla nich wzrost dochodowości. Warto dodać, że przemysł odczuwa w dalszym ciągu brak rąk roboczych.

Chłonność przemysłu stwarza warunki do poprawy struktury agrarnej, powiększania obszaru gospodarstw drogą wyzbywania się ziemi przez tych, którzy nie chcą dalej gospodarować.

W analizowanym okresie likwidowano corocznie średnio 36 140 gospodarstw. Przybywało natomiast średnio rocznie 4050 gospodarstw, w tym 3 tys. w grupie 10—20 ha; 950 w grupie od 20 do 50 ha i 100 w grupie od 50 do 100 ha.

Plony roślin są bardzo wysokie, zwłaszcza że większość gleb nie należy do najlepszych. W okresie powojennym nastąpił znaczny spadek plonów, głównie w wyniku spadku użycia nawozów sztucznych, pogorszenia kultury rolnej. Na przełomie lat 1949—1961 wysokość plonów osiągnęła poziom przedwojenny. Od tego czasu następował systematyczny wzrost plonów, uwzględniając naturalnie wahania wynikające z różnych warunków klimatycznych. Wyniki porównania średnich plonów z lat 1935—1938 z latami 1959—1961 zawiera tabela 3.

Wraz ze wzrostem plonów wzrosła wielkość produkcji liczona w jednostkach zbożowych jako produkt ziemi brutto, w stosunku do okresu przedwojennego. Wzrost ten wynosi 13%, tj. 5,7 mln ton jednostek zbożowych. Warto podkreślić, że produkcja globalna w latach 1947—1949 stanowiła tylko 55% wielkości produkcji przedwojennej.

Najwyższą produktywność ziemi mają Badania — Wirtembergia i Nadrenia-Palatynat, a więc kraje południowe o mniejszym przeciętnym obszarze gospodarstw i bardziej intensywnym systemie użytkowania ziemi. Warto zauważyć, że Szlezwik-Holsztyn, gdzie system użytkowania ziemi jest stosunkowo mało intensywny (dużo użytków zielonych, jak również uprawa zbóż) wykazuje względnie wysoką produktywność ziemi, dzięki wysokim plonom zbóż oraz plonom roślin pastewnych.

Wzrost pogłowia poszczególnych gatunków zwierząt był nierównomierny. Najszybciej wzrastało pogłowie trzody chlewnej, co zresztą z punktu widzenia gospodarczego jest łatwe, a tempo to było dyktowane przez wzrastające zapotrzebowanie na mięso. Stan koni po osiągnięciu stanu przedwojennego w roku 1950 systematycznie maleje i w 1961 r. stanowi tylko 41% stanu przedwojennego. Stan bydła

¹ Opracowano na podstawie: Bericht über die Lage der Landwirtschaft (Grüner Bericht 1962). Bonn, 1962.

Tabela 1
Liczba oraz procentowy udział gospodarstw w grupach obszarowych wg powierzchni użytków rolnych

Wyszczególnienie	Grupy gospodarstw wg powierzchni użytków rolnych w ha								Razem
	0,5—2	2—5	5—10	10—20	20—50	50—100	100 i więcej		
Liczba gospodarstw w tys.									
1949	602,6	555,1	404,5	256,9	112,7	12,7	3,1	1 947,6	
1960	467,6	388,9	343,8	287,1	122,2	13,7	2,7	1 626,0	
1961	450,7	371,6	336,2	289,5	123,8	13,8	2,7	1 588,7	
Zmiany liczby gospodarstw									
w grupach w tys.									
1960—1949	-135,0	-166,2	-60,7	+30,2	+9,5	+1,0	-0,4	-321,6	
1961—1960	-16,9	-17,3	-7,2	+2,4	+1,6	+0,1	0,0	-37,3	
± w %	-22,4	-29,4	-15,0	+11,8	+8,4	+8,0	-11,3	-16,3	
1961—1960	-3,6	-4,4	-2,1	+0,8	+1,3	+0,5	-0,1	-2,3	
Udział w %									
1949	30,9	28,5	20,8	13,2	5,8	0,6	0,2	100,0	
1960	28,8	23,9	21,1	17,7	7,5	0,8	0,2	100,0	
1961	28,3	23,4	21,2	18,2	7,8	0,9	0,2	100,0	

Tabela 2
Powierzchnia użytków rolnych w różnych grupach obszarowych gospodarstw

Wyszczególnienie	0,5—2	2—5	5—10	10—20	20—50	50—100	100 i więcej	Razem
Użytki rolne w tys. ha								
1949	655,4	1 837,8	2 863,9	4 034,3	3 548,2	902,8	472,8	13 121,0
1960	502,2	1 296,0	2 489,6	3 584,5	3 251,8	824,3	562,8	13 554,5
1961	484,5	1 239,2	2 440,0	3 998,0	3 510,7	888,8	466,7	13 152,9
Zmiany ± w tys. ha								
1960—1949	-153,2	-541,8	-374,3	+450,4	+258,9	+64,5	-96,1	-391,6
1961—1960	-17,7	-56,8	-49,6	+35,4	+37,5	+14,0	+5,3	-31,9
Zmiany ± w %								
1960—1961	-23,4	-29,5	-13,1	+12,7	+8,0	+7,8	-17,1	-2,9
1961—1960	-3,5	-4,4	-2,0	+0,9	+1,1	+1,6	+1,1	-2,2
Użytki rolne w %								
1949	4,8	13,8	21,1	26,2	24,0	6,1	4,2	100,0
1960	3,8	9,9	18,9	30,4	26,7	6,8	3,5	100,0
1961	3,7	9,4	18,6	30,8	27,0	6,9	3,6	100,0
Przeciętny obszar użytków rolnych na 1 gospodarstwo								
1949	1,00	3,31	7,08	30,82	28,85	64,81	184,59	6,95
1960	1,07	3,33	7,24	13,92	28,73	64,72	172,66	8,09
1961	1,07	3,33	7,25	13,94	28,66	65,42	174,81	8,26

Tabela 3

Wyszczególnienie	Plony w q/ha		
	Średnia z lat		
	1935/1938	1959/1961	Wzrost
Zboża chlebowe	21,9	29,3	+ 7,4
Zboża pastewne	23,0	27,8	+ 4,8
Zboża razem	22,4	28,6	+ 6,2
Ziemniaki	185,0	223,9	+ 38,9
Buraki cukrowe	327,2	378,8	+ 51,6
Buraki pastewne	436,2	465,9	+ 29,7
Koniczyna i lucerna	63,8	70,3	+ 6,5
Łąki	48,2	57,4	+ 9,2

Tabela 4

Stan zwierząt w poszczególnych latach					
Rodzaje zwierząt	Średnia 1935—1938	1950	1955	1960	1961

W tys. sztuk

Konie	1 542	1 570	1 099	710	634
Bydło	12 114	11 149	11 553	12 867	13 284
Trzoda chlewna	12 494	11 890	14 593	15 776	17 191
Owce	1 889	1 643	1 188	1 035	987
Kozy	1 376	1 347	766	352	292
Drób	54 594	51 801	56 040	64 003	69 116

Wskaźniki wzrostu

Konie	100	102	71	46	41
Bydło	100	92	95	105	109
Trzoda chlewna	100	95	117	125	136
Owce	100	87	63	54	52
Kozy	100	48	56	24	20
Drób	100	45	103	116	125

W tys. sztuk dużych

Sztuk dużych razem	12 904	12 060	11 760	11 978	12 227
Sztuk dużych bez koni	11 323	10 481	10 589	11 217	11 546

Wskaźniki wzrostu

Sztuk dużych razem	100	93	91	92	94
Sztuk dużych bez koni	100	93	93	98	101

ulegał systematycznemu, lecz powolnemu wzrostowi. Poziom przedwojenny w tym zakresie osiągnięto dopiero w roku 1958.

Stan owiec i kóz ulegał systematycznemu spadkowi i w ostatnim roku owce stanowią 52% stanu przedwojennego, a kozy tylko 20%. Godny podkreślenia jest zdecydowanie szybki i systematyczny wzrost drobiu — co głównie wiąże się ze wzrostem popytu na mięso drobiowe i jaja, a w ostatnich latach z dużym postępem technologii w tej gałęzi produkcji (broilery).

Obecny łączny stan inwentarza żywego, liczony w sztukach dużych, nie przekracza stanu przedwojennego. Nastąpiły natomiast istotne zmiany w jego strukturze. Zwiększył się znacznie stan trzody chlewnej, bydła i drobiu, zaś zmniejszył się stan koni, owiec i kóz. Wzrósł więc udział zwierząt najbardziej produkcyjnych, co pozwoliło znacznie podnieść towarowość produkcji zwierzęcej.

Wydajność produkcji zwierzęcej wzrastała w znacznie szybszym tempie niż stan zwierząt. Już w 1960 r. osiągnięto w tym zakresie poziom przedwojenny. Wydajność mleka od krowy w roku 1960/61 jest blisko o 1000 ltr (37%) wyższa w porównaniu z rokiem 1938/39. Również o około 30% wzrosła waga ubojowa bydła i świń. Bardzo znacznie wzrosła nieśność kur (o 43%).

Tabela 5

Wydajność produkcji zwierzęcej

Wyszczególnienie	Przed wojną ^a	1950/51	1955/56	1959/60	1960/61
Mleka w kg na 1 krowę	2 480	2 560	3 006	3 354	3 406
Produkcja żywca bydłowego od 1 szt przeciętnego stanu kg ^b	111	103	123	143	144
Produkcja żywca wieprzowego na 1 szt. ^b przeciętnego stanu kg	124	132	146	153	155
Ilość sztuk ubitych na 1 sztukę średniego stanu	1,04	1,05	1,24	1,34	1,38
Waga ubojowa trzody chlewnej kg	118	126	119	114	112
Średnia nieśność kur szt.	108	120	126	144	154
Index					
Mleko na 1 krowę	100	103	121	135	137
Żywiec na sztukę					
bydłęcy	100	93	111	129	130
wieprzowy	100	106	118	123	125
Średnia nieśność kur	100	111	116	133	144

^a Średnia z lat 1935—1936 i 1938—1939.

^b W ocenie wydajności produkcji mięsa wołowego i wieprzowego używany jest w NRF wskaźnik określający ilość kg wyprodukowanego mięsa, a więc wielkość przyrostu jaka przypada na 1 sztukę przeciętnego stanu rocznego.

Zużycie nawozów jest wysokie i średnio dla roku 1960/61 wynosiło 160,2 kg NPK na 1 ha użytków rolnych. Zużycie to nie jest jednak równomierne we wszystkich częściach kraju. Najwięcej nawozów zużywa się w Nardrenii i Pn. Westfalii, a następnie w Saksonii Dolnej i Szlezwiku-Holsztynie, zaś najmniej w Okręgu Saary. W ostatnim 3-leciu zużycie nawozów nie wykazuje tendencji wzrostu.

Zmian yw nakładzie pracy zużywanej na 1 ha użytków rolnych są poważne. Warto podkreślić, że proces ten odbył się w ciągu 10-lecia, tzn. od roku 1950/51 — w roku tym nakład pracy na 1 ha użytków rolnych był wyższy niż przed wojną. Było to wynikiem napływu na wieś wielkiej liczby przesiedleńców. Od roku 1950 wraz z szybszym tempem odbudowy kraju i przemysłu rozpoczyna się szybki

Tabela 6

**Zużycie nawozów sztucznych w kg czystego składnika
na 1 ha użytków rolnych**

Rodzaj nawozu	kg na 1 ha użytków rolnych w latach		
	1958/59	1959/60	1960/61
N	40,4	43,5	43,2
P ₂ O ₅	44,6	50,9	46,4
K ₂ O	70,6	73,0	70,6
Razem	155,6	167,4	160,2

Tabela 7

**Nakłady pracy w rolnictwie obliczone w jednostkach pracy w gospodarstwach
o obszarze powyżej 0,5 ha użytków rolnych^a**

Lata	Własna i najemna siła robocza w tys. jednostek pracy	Jednostek pracy na 100 ha użytków rolnych		
		razem jednostek pracy	w gospodarstwach	
			do 5 ha	ponad 5 ha
Przed wojną	3 687	26,8	50,4	21,5
1950/51	3 746	27,9	56,8	21,6
1951/52	3 648	27,3	56,4	20,9
1952/53	3 569	26,7	56,4	20,3
1953/54	3 483	26,2	56,3	19,6
1954/55	3 324	25,0	53,3	19,1
1955/56	3 172	23,9	50,6	18,5
1956/57	2 997	22,9	49,1	17,5
1957/58	2 914	22,0	48,1	17,2
1958/59	2 748	20,8	46,1	16,2
1959/60	2 561	19,5	44,7	15,3
1960/61	2 417	18,4	43,0	14,6

^a Nakład pracy wyrażony jest w jednostkach pracy. Jednostka pracy jest to jeden pracownik w pełni zatrudniony w gospodarstwie, pracujący przez 280 dni w roku. Pracownicy zatrudnieni przez mniejszą liczbę dni są przeliczani na jednostki pracy przez zastosowanie odpowiednich współczynników przeliczeniowych odpowiadających liczbie dni ich zatrudnienia w stosunku do pełnej jednostki pracy.

odpływ ludności ze wsi do miast. Zużycie pracy mierzone w jednostkach pracy na 100 ha spada w ciągu 10-letnia z 26,8 do 18,4, tj. o blisko 30%. Mniejszy spadek zatrudnienia nastąpił w gospodarstwach do 5 ha, bo tylko o 7%. Jest to wynikiem mniejszego tempa mechanizacji w tej grupie oraz podejmowania pracy poza rolnictwem i powstawania gospodarstw chłopsko-robotniczych. Interesujące są zmiany w stanie siły roboczej w poszczególnych grupach obszarowych gospodarstw oraz rodzajach siły roboczej.

Z danych tabeli 8 wynika, że w sile roboczej własnej w wyższym procencie zmniejszyła się siła robocza stała niż częściowa (poza kobietami). W grupie pracowników częściowo zatrudnionych i najemnych najczęściej spadło zatrudnienie kobiet (około 50%). Zmiany w zatrudnieniu kształtują się nie jednakowo w poszcze-

Tabela 8

**Zmiany w stanie zatrudnienia w gospodarstwach powyżej 0,5 ha
w okresie 1957/58—1960/61 w % wraz z pracą w domu**

Rodzaj siły roboczej	W gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych ha						Razem
	0,5—2	2—5	5—10	10—20	20—50	pow. 50	
W pełni zatrudniona własna siła robocza							
Mężczyźni	-48	-39	-24	-2	+4	+6	-19
Kobiety	+2	-13	-11	+2	+5	-13	-4
Razem	-11	-23	-17	0	+4	+10	-11
Częściowo zatrudniona własna siła robocza							
Mężczyźni	-12	-3	+23	+17	+2	+11	-2
Kobiety	-94	-44	-29	-8	-21	-17	-41
Razem	-30	-18	-1	+4	-12	-5	-19
Stała siła najemna							
Mężczyźni	-57	-55	-47	-49	-34	-15	-36
Kobiety	-62	-66	-55	-53	-43	-27	-53
Razem	-59	-60	-50	-60	-37	-19	-440
Niestala siła najemna							
Mężczyźni	-51	-56	-51	-38	-16	-9	-39
Kobiety	-61	-66	-56	-43	-45	-13	-48
Razem	-56	-58	-54	-41	-35	-12	-45

gólnych grupach obszarowych. W gospodarstwach dużych stan własnej siły roboczej wzrósł, zmalał natomiast stan siły roboczej najemnej. Zatrudnienie siły roboczej najemnej zmniejszyło się bardzo poważnie zarówno w grupie stałych jak i niestałych pracowników, przekracza ono 50% poprzedniego zatrudnienia, natomiast w gospodarstwach ponad 50 ha około 15%. Warto podkreślić, że zmiany te zaszły w przeciągu 3 lat.

Tabela 9

Przeciętna taryfa wynagrodzenia w rolnictwie w markach

Grupa opłaty	Wynagrodzenie godzinowe		
	V. 1960	VI. 1961	1960/61
Robotnicy specjalni	1,75	1,99	1,79
Robotnicy (cięż. prac.)	1,60	1,82	1,64
Robotnicy (lekka praca)	1,13	1,32	1,17

Wynagrodzenie za pracę jest niższe w rolnictwie od wynagrodzenia w innych działach gospodarki narodowej. W roku 1960/61 zarobki robotnika rolnego były o 50% niższe od zarobków robotnika przemysłowego, nie uwzględniając wahań czasu i o 35% niższe z uwzględnieniem wahań czasu.

Dopiero w roku 1957 zarobki w rolnictwie osiągnęły poziom zarobków w przemyśle z roku 1950.

Tabela 10

**Porównanie zarobków brutto robotników rolnych i robotników (dwie grupy)
w przemyśle rolnym
(w markach na godzinę)**

Wyszczególnienie	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61
Robotnicy w mieście					
a) bez uwzględnienia wahań czasu	1,99	2,16	2,30	2,43	2,67
b) z uwzględnieniem wahań czasu	1,76	1,90	2,02	2,14	2,36
Robotnicy rolni	1,31	1,44	1,54	1,60	1,75

Tabela 11

**Inwestycje gospodarcze i procenty od kapitału obcego
w rolnictwie w mln marek**

Wyszczególnienie	1955/56	1959/60	1960/61
Nowe budynki (gosp.)	530	830	920
Nowe maszyny	1475	2196	2650
Uzupełnienie stada podstawowego	-113	+126	+304
Razem inwestycje brutto	1892	3152	3874
Inwestycje netto	810	1371	1775
Obcy kapitał w rolnictwie	1107	1093	1001

Podstawową pozycję w inwestycjach rolniczych stanowi zakup maszyn. Charakterystyczne jest to, że z każdym rokiem suma ta wzrasta. Udział obcego kapitału wykazuje raczej tendencję spadkową, więcej inwestuje się ze środków własnych.

Tabela 12

Indeks cen produktów rolniczych (rok 1938/39 = 100)

Wyszczególnienie	1954/55	1957/58	1959/60	1960/61
Produkcja roślinna (bez produkcji specjalnej)	192	206	230	205
Produkty roślinne z roślinami specjalnymi	192	212	221	182
Produkty zwierzęce	194	216	223	223
Produkty rolnicze (bez upraw specjalnych)	193	215	225	220
Produkty rolnicze wraz z uprawami specjalnymi	193	214	221	211

Ceny produktów rolniczych w stosunku do roku 1939 wzrosły ponad dwukrotnie, przy czym wskaźnik wzrostu cen produktów zwierzęcych jest wyższy niż produktów roślinnych.

Tabela 13

Indeksy cen rolniczych środków produkcji i płac

Wyszczególnienie	1954/55	1957/58	1959/60	1960/61
Usługi dla bieżącej produkcji	187	195	205	207
Nowe budynki i maszyny	197	217	226	236
Razem indeks dla cen zakupu rolniczych środków produkcji	188	198	209	212
Razem wynagrodzenie za pracę w rolnictwie (bez utrzymania i mieszkania) r. 1939 = 100	211	268	303	325

Wskaźnik wzrostu cen środków produkcji jest wyższy niż wskaźnik wzrostu cen produktów rolniczych. Ogólnie w roku 1960/61 wskaźnik cen artykułów rolnych wynosi 220 (bez upraw specjalnych), a wskaźnik cen środków produkcji 212. W znacznie większym stopniu wzrósł wskaźnik płac, który dla roku 1960/61 wynosi 325.

Tabela 14

Wartość i struktura sprzedanych produktów rolniczych w mln marek

Artykuł	1954/55	1960/61	Wskaźnik 1960/61 = 100
Zboża	1 663	2 315	11,4
Ziemniaki	752	761	3,8
Buraki cukrowe	584	926	4,6
Produkty z upraw specjalnych	1 095	1 379	6,8
Pozostałe	22	45	0,2
Razem produkty roślinne	4 121	5 426	26,8
Wołowina i cielęcina	2 390	3 664	18,1
Trzoda chlewna	2 899	4 411	21,8
Mleko krów	3 617	5 397	26,7
Jaja	606	1 025	5,1
Pozostałe	146	295	1,5
Razem produkty zwierzęce	9 708	14 792	73,2
Sprzedaż razem	13 829	20 218	100,0
Sprzedaż razem bez produktów upraw specjalnych	12 734	19 100	93,2

Wzrost wartości sprzedanej produkcji rolniczej w porównawczym okresie jest znaczny. Wzrost ten wyraża się kwotą 6 500 mln marek, tj. blisko 30%. W tym samym okresie ceny wzrosły o 18%. A więc wzrost wartości sprzedanej produkcji jest zarówno wynikiem wzrostu cen jak i wzrostu produktywności. Warto podkreślić, że wzrost tej wartości nastąpił przede wszystkim w dziale produkcji zwierzęcej — o 5 000 mln marek (ponad 50%). W produkcji roślinnej wzrost wynosi 1 300 mln marek, tj. około 25%. Wartość produktów roślinnych stanowi 26,8%, zaś zwierzęcych 73,2%.

Tabela 15

Nakłady w rolnictwie w mln marek

Wyszczególnienie	1954/55	1957/58	1960/61
Wynagrodzenie za pracę brutto ze świadczeniami socjalnymi i ubezpieczeniem	1 829	2 286	1 768
Nawozy sztuczne	1 131	1 126	1 350
Zakup pasz	1 750	2 479	2 937
Utrzymanie budynków i inwentarza	1 761	1 960	2 160
Pozostałe bieżące nakłady	2 274	2 609	3 146
Bieżące nakłady razem	8 745	10 460	11 361
Remonty i inwestycje netto	1 706	2 390	3 570
Nakłady gospodarcze razem z inwestycjami netto	10 451	12 850	14 931

Wzrostowi produkcji towarzyszył wzrost nakładów. W roku 1960/61 były one wyższe w porównaniu z rokiem 1954/55 o prawie 4 500 mln marek, tj. o 30%.

Tabela 16

Wartość produkcji oraz nakłady w mln marek

Wyszczególnienie	1954/55	1957/58	1960/61	1961/62
Dochód ze sprzedaży	13 829	17 388	20 218	20 400
Bieżące nakłady	8 745	10 460	11 361	12 350
Remonty	1 085	1 405	1 795	1 900
Bieżące nakłady razem z remontami	9 830	11 865	13 156	14 250
Różnica między wartością sprzedaży a bieżącymi nakładami wraz z remontami	3 999	5 523	7 062	6 150
Inwestycje netto	621	985	1 755	1 680
Ubezpieczenia osobowe i wyrównanie obciążeń	425	327	311	315
Wydatki razem	10 876	13 177	15 242	16 245
Różnica między wartością sprzedaży a rozchodami	2 953	4 211	4 976	4 155

W okresie siedmiu analizowanych lat nastąpił znaczny wzrost wartości produkcji towarowej. W roku 1960/61 w porównaniu z rokiem 1954/55 wartość ta była wyższa o blisko 7 mld marek, co stanowi wzrost około 50%. Nakłady w tym okresie wzrosły o 4,5 mld marek a więc również blisko 50%. Szczególnie wzrosły nakłady na inwestycje netto, bo o ponad 100%. W sumie różnica między wartością produkcji sprzedanej a wydatkami wzrosła o 2 mld marek, tj. o ponad $\frac{2}{3}$ w stosunku do roku 1954/55.

Poważną rolę w postępach jakie poczyniło rolnictwo NRF odegrała bezpośrednio pomoc państwa.

Tabela 17

Bezpośrednia pomoc państwa dla rolnictwa w mln marek

Wyszczególnienie	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Dopłata do cen mleka (za jakość)	459	383	377	419	440
Wyrównanie niskich cen w sprzedaży mleka	—	50	58	—	—
Dodatek wyrównawczy do jaj	22	49	60	84	100
Dodatek wyrównawczy do drobiu rzeźnego	—	—	—	—	33
Dopłata za podatek obrotowy przy różnym stopniu przerobu mleka	107	114	130	125	130
Razem	588	546	617	686	713
Obniżenie ceny nawozów	282	297	227	185	160
Obniżenie ceny paliwa	147	166	200	242	275
Zmniejszenie podatku obrotowego w zależności od stopnia przetwórstwa	227	241	251	263	266
Razem	656	704	678	690	701
Ogółem	1 244	1 250	1 295	1 376	1 414

Bezpośrednio pomoc państwa w analizowanym okresie wzrastała systematycznie, osiągając w roku 1960/61 około 10% całych nakładów. Pomoc ta dzieli się na dwie grupy: pomoc na podniesienie dochodu i pomoc na potaniecie nakładów. Globalnie wielkość wydatków w tych dwóch grupach jest prawie równa.

Opr. J. Górecki